

VALOAREA EPISTEMOLOGICĂ A EXPERIMENTELOR GÂNDIRII

Henrieta Anișoara Șerban

CSII DR. INSTITUTUL DE ȘTIINȚE POLITICE ȘI RELAȚII
INTERNATIONALE „ION I. C. BRĂȚIANU”

INSTITUTUL DE FILOSOFIE ȘI PSIHOLOGIE
„CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU”

ALE ACADEMIEIE ROMÂNE

Membru corespondent AOȘR

Membru CRIFST - DLMFS

EXPERIMENTELE GÂNDIRII

- Definiție
- Conceptualizări imaginative care valorifică o situație uzuală pornind de la care se construiesc raționamente și desfășurări de evenimente conducând la idei și perspective noi, eventual surprinzătoare.
- Ce ar fi dacă? – de la ipoteza de lucru la orientare metodologică.
- O ilustrare a *unității întru comunicabilitate* a internalității și externalității cunoașterii.

MAURITS CORNELIS ESCHER (1898-1972)
„RELATIVITY” 1953
... INTERIORUL E EXTERIOR ȘI INVERS...

AUTORUL „ÎN PICTURĂ”
JACKSON POLLOCK
NUMBER ONE

(1947-1950) 1950 CONFORM **HTTPS://**

WWW.JACKSON-POLLOCK.ORG/NUMBER-ONE.JSP

; COURTESY OF WWW.JACKSON-POLLOCK.ORG

FILMUL CA EXPERIMENT AL GANDIRII
(ECONOMICE)
 *Downsizing 2017, REGIZAT DE
ALEXANDER PAYNE*

LITERATURA
UTOPICĂ/EUTOPICĂ/DISTOPICĂ
FLATLAND: A ROMANCE OF MANY
DIMENSIONS, EDWIN ABBOTT 1884

EXEMPLELE GETTIER CA EXPERIMENTE ALE GÂNDIRII - 1963

- Vezi și Henrieta Anișoara Șerban, „O incursiune în incomensurabilitatea exemplului paradigmatic”, *Studii de epistemologie și teoria valorilor*, coord. Marius Drăghici și Gabriel Nagâț, București, Ed. Academiei, 2016, p. 71-80, în care se explică și *exemplele-problemă sau exemplele Gettier* pentru a argumenta ideea că o opinie justificată adevărată poate să *nu* fie totuși cunoaștere.

HANS-CHRISTIAN ØRSTED ARE PATERNITATEA EXPRESIEI “EXPERIMENT AL GÂNDIRII” PE CARE ÎL INTRODUCHE ÎN FILOSOFIE ÎN 1811

- În filosofie:
  - ❖ Peștera – Mitul peșterii Platon Camera chinezească J. Searle
  - ❖ Geamănul pământului/ „creierul la borcan” Hilary Putnam [*Non idem est, si duo dicunt idem*]
  - ❖ Mașina experimentală, Nozick
  - ❖ Poziția originală John Rawls
  - ❖ Jackson savantul care nu discerne culorile, Dennett
  - ❖ Cărbușul, Wittgenstein
  - ❖ Violinistul, Thomson
  - ❖ Zombi, Chalmers

EXPERIMENTE ALE GÂNDIRII ÎN ȘTIINȚĂ

- Lucretius care aruncă o suliță la marginea universului
- Demonul lui Maxwell
- Liftul sau trenul lui Einstein
- Pisica lui Schrödinger
- Găleata și tunul lui Newton
- Microscopul lui Heisenberg
- Dilema prizonierului
- Obiectele în cădere ale lui Galileo

CÂTEVA EXPERIMENTE ALE GÂNDIRII LA DEREK PARFIT

- Experimentul replicatorului
- Omidă-cristalidă-fluture
- Corpul uman - reînnoirea celulelor la 7 ani
- Paradoxul navei lui Tezeu

O OBSERVAȚIE THOMAS KUHN DESPRE EXPERIMENTELE GÂNDIRII

- „Experimentele gândirii au jucat de multe ori un rol important în dezvoltarea științei fizicii. Cel puțin istoricul trebuie să recunoască le recunoască acestora calitatea de a fi în mod ocazional instrumente puternice în sporirea înțelegerii naturii de către om. Cu toate acestea, este mai puțin clar modul în care [și dacă] au avut efecte semnificative. Adesea, ca în cazul trenului lui Einstein care este lovit de fulger la ambele capete, ei se confruntă cu situații care nu au fost examinate în laborator. Uneori, ca în cazul microscopului Bohr-Heisenberg, propun situații care nu pot fi pe deplin examinate și care pot să nu apară în natură deloc” Thomas S. Kuhn, *The Essential Tension*, capitolul „A Function for Thought Experiments”, Chicago, The University of Chicago Press, 1977, p. 240-266.

CARACTERUL IPOTETIC AL EXPERIMENTELOR GÂNDIRII

- „Din moment ce situația imaginată într-un experiment al gândirii în mod clar nu poate fi arbitrară, căror condiții de veridicitate i se supune? În ce sens și în ce măsură trebuie să fie acea situație una pe care natura ar putea-o prezenta sau a prezentat-o deja? Această perplexitate, la rândul său, indică o altă problemă. Dat fiind că orice experiment al gândirii de succes include în designul său o informație anterioară despre lume, acea informație nu face obiectul experimentului”, ci îi creează contextul, cadrul, elementul familiar, ipoteza și ceea-ce-se-știe. Este vorba de premise clare, crescând șansele pentru raționamentul clar...

THOMAS KUHN DESPRE EXPERIMENTELE GÂNDIRII

- „Dimpotrivă, dacă avem de-a face cu un experiment al gândirii real, datele empirice pe care se bazează au fost demult deopotrivă bine-cunoscute și acceptate înainte de conceperea experimentului.”
- „Atunci cum poate un experiment al gândirii care se bazează exclusiv pe date familiare să conducă la o nouă cunoaștere și la o nouă înțelegere a naturii? În fine, pentru a adresa și o a treia întrebare, formulată cel mai scurt, ce fel de cunoaștere nouă sau înțelegere se poate produce în acest fel? Ce pot spera oamenii de știință să învețe din experimentele gândirii, dacă este ceva de învățat?”
- „Situația imaginată trebuie să fie una în care omul de știință utilizează conceptele în același mod în care le-a utilizat și până atunci”. *Ibidem*, p. 242.

„TESTAREA” ȘI APROFUNDAREA APARATULUI CONCEPTUAL!

- Experimentele științifice ale gândirii au relevanță mai degrabă pentru aparatul conceptual al omului de știință decât pentru „natură” (adică, pentru analiza și „cunoașterea” aprofundată a unei situații concrete).
- Este ceea ce observă și Roy Sorensen. Roy A. Sorensen, *Thought Experiments*, Oxford, New York, Oxford University Press, 1992.
- **Putem spune că experimentul gândirii dă viață unei situații care, în pofida caracterului său ipotetic, este atât de clară încât ar putea fi și transpusă în realitate, într-o „reconstituire” care să ajute prin ilustrare și mai mult procesul gândirii.**

„ACCESUL LA REALITATE”

- În opinia mea, pe linia Ziff-Vaihinger, accesul uman la realitate, dacă este și cât este, se realizează ca un *acces* de tipul activitate și limbaj.
- Richard Rorty vorbește despre cunoaștere ca predicție și inteligibilitate, fiecare dintre aceste concepte fiind, în accepțiunea noastră, un tip de „acces” și, pe de altă parte, o ilustrare a *unității* întru comunicabilitate dintre internalitatea și externalitatea cunoașterii.

CONCLUZII

- Această posibilitate de „speculație” pe care o oferă experiențele gândirii, prin oportunitatea de a duce cunoașterea într-un alt plan, nu reprezintă o respingere a empirismului, ci o dublare a acestuia și o valorificare extremă a empirismului, exact în sensul în care considera și Constantin Noica empirismul ca „expresia unei cerințe autentice filosofice. Cine nu socotește că se află din plin în filosofie cu empirismul, chiar sub forma lui cea mai rudimentară, e lipsit de înțelegerea care singură dă doctrinei demnitate”. Constantin Noica, *Schiță pentru istoria lui „Cum e cu putință ceva nou”*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 227.
- Experimentul gândirii, deși poate fi uneori paradoxal și desfășurat într-un cadru imaginat, ca valorificare extremă a empirismului, aduce un câștig epistemologic clarificator și conceptual real.

CONCLUZII 2

- Putem spune că *activitatea* reprezentată de cunoaștere conduce spre un *rezultat* ce poate fi descris metaforic ca o arhitectonică paradigmatică, revizionabilă. Henrieta Anișoara Șerban, „O analiză a distincției dintre știință ca activitate și știință ca rezultat”, în *Studii de epistemologie și teoria valorilor*, Vol.III, coord. Al. Surdu, M.A. Drăghici, G. Nagâț, București, Ed. Academiei, 2017, pp. 100-117.

Este și o subliniere a aspectului reprezentat de comunicabilitatea cunoașterii.

CONCLUZII 3

- Valoarea epistemologică a experimentelor gândirii
- 1. verifică un mod de conceptualizare a unei teme dintr-o altă perspectivă, inedită și imaginativă;
- 2. evidențiază importanța unor parametri ignorați sau a unor caracteristici ignorate în alte demersuri epistemologice (aspect recuperator);
- 3. contribuie la „paradigmata”, la îmbogățirea zestrei de semnificații epistemologice prin exemplificări, clarificatoare.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Kuhn, Thomas S., *The Essential Tension*, capitolul „A Function for Thought Experiments”, Chicago, The University of Chicago Press, 1977, p. 240-266.
- Noica, Constantin, *Schiță pentru istoria lui „Cum e cu puțință ceva nou”*, București, Editura Humanitas, 1995.
- Șerban, Henrieta Anișoara, „Experimentele gândirii în perspectiva lui Thomas Kuhn”, *Studii de istoria filosofiei universale*, București, Editura Academiei, 2019, sub tipar.
- Șerban, Henrieta Anișoara, „O analiză a distincției dintre știință ca activitate și știință ca rezultat”, în *Studii de epistemologie și teoria valorilor*, Vol.III, coord. Al. Surdu, M.A. Drăghici, G. Nagâț, București, Ed. Academiei, 2017, pp. 100-117.
- Sorensen, Roy A., *Thought Experiments*, Oxford, New York, Oxford University Press, 1992.

HENRIETA ȘERBAN - CĂRȚI PUBLICATE, COORDONATE

- Cărți de autor:
- Henrieta Anișoara Șerban, *Forme simbolice și reprezentări ale fenomenelor socio-politice*, referenți academicianul Alexandru Surdu și academicianul Alexandru Boboc, București Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „I. C. Brătianu” al Academiei Române, 2017 , 390 p., ISBN 978-606-8656-50-2. Lansare la Târgul internațional Gaudeamus noiembrie 2017 recenzie în „Revista de Științe Politice și Relații Internaționale” nr. 4/2018, semnal în „Revista de Filosofie” vol. LXV, nr.4, 2018 p. 393.
- Henrieta Anișoara Șerban, *Ideologiile reformatoare*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, 2010, 186p. ISBN 978-973-7745-49-1
- Henrieta Mitrea Șerban, *Paradigmele diferenței în filosofia comunicării. Modernism și postmodernism*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, 2007, 300p. ISBN 978-973-7745-24-8 (Pe baza tezei de doctorat)
- Henrieta Mitrea, *Limbajul politic în democrație*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, 2006,136p. ISBN 973-7745-14-0
-

CĂRȚI CO-AUTOR, COORDONATE/EDITATE:

- **Cărți de coautor:**

- Co-autor, *Cartografierea marginalității*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, 2010, 220p. ISBN 978-973-7745-48-4

- **COORDONĂRI - selectiv:**

- coeditor, *Religion, Values and Social Conflicts*, Bucharest, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale "Ion I. C. Brătianu", 2018, 324 pp. ISBN 978-606-8656-59-5.

- co-editor, *The Balkans as Reality. Democratization, Religious Identity And Fundamentalism in Romania and Bulgaria*, Veliko Tarnovo, "St. Cyril and St. Methodius" University Press, 2018, 171 pp. ISBN 978-619-208-158-4.

- co-editor, *Lucian Blaga – Selected Philosophical Extracts*, Delaware, Vernon Press, 2018, 194 p. ISBN-10: 9781622732937 (hardcover) ISBN-13: 978-1622732937 (paperback).

- co-editor, *Enciclopedia operelor fundamentale ale filosofiei politice. Contemporanii 2000-2017*, București, Ed. Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu”, 2017, ISBN 978-606-8656-53-3.

CĂRȚI COORDONATE, EDITATE

- co-editor, *Totalitarian/Authoritarian Discourses: a Global and Timeless Phenomenon?*, Oxford, Peter Lang International Academic Publishers, 2014, 349 p. ISBN 978-3-0343-0908-0 pb. (Softcover) ISBN 978-3-0353-0344-5 (eBook).
- co-editor, *Filosofie politică republicană*, București, Ed. ISPRI, 2014, 315 p. ISBN 978-973-7745-97-2.
- co-editor, *Thomas Kuhn despre revoluție și paradigmă în istoria și filosofia științei*, volum coordonat împreună cu Angela Botez, Oana Vasilescu, Gabriel Nagăț și Marius Augustin Drăghici, București, Editura Prouniversitaria (acreditată CNCSIS), 2014, 507 p., ISBN 978-606-26-0071-6.
- co-editor, *Dincolo de propagandă: un instrumentar istorico-politic al filmului românesc*, coord. Viorella Manolache, Sibiu, Editura Tehno Media (acreditată CNCSIS), 2011, 316 p. ISBN 978-606-8030-99-9.

CĂRȚI COORDONATE, TRADUSE

- **Coordonări:**

- co-editor, *Categorii și concepte în filosofia științei*, volum coordonat împreună cu Angela Botez, Gabriel Nagăț și Marius Augustin Drăghici, București, Editura Academiei Române (acreditată CNCISIS), 2011. ISBN 978-973-27-2228-8 Premiul „Constantin Noica” al Academiei Oamenilor de Știință din România, aprilie 2012.
- co-editor, *Construcție și deconstrucție în filosofia americană contemporană*, volum coordonat împreună cu Angela Botez și Marius Drăghici, București, Editura Academiei Române, (acreditată CNCISIS) 2006, 776 p. ISBN 973-27-1444-1.

- **Cărți traduse:**

- *State eșuate /Failed States*, autor: Noam Chomsky, traducere din limba engleză, Editura Antet 2007, 327p. ISBN 978-973-636-224-8
- *Ambiții imperiale*, David Barsamian în interviu cu N. Chomsky, traducere din limba engleză, Editura Antet, București, 2005, 143p. ISBN 973-636-153-5
- *Marile conspirații ale lumii. De la Planeta X până la Războiul împotriva terorismului*, editată de Al Hidell și Joan D’Arc, traducere din limba engleză, Editura Antet, București, 2006, 360p. ISBN 973-636-206-x